

УДК 330.354:338.431.8

С.М. Шкарлет, д-р екон. наук

В.П. Ільчук, д-р екон. наук

В.С. Садчиков, аспірант

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

С.Н. Шкарлет, д-р екон. наук

В.П. Ільчук, д-р екон. наук

В.С. Садчиков, аспірант

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

МИНИМИЗАЦИЯ РИСКОВ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АГРАРНЫХ КОМПАНИЙ

Serhii Shkarlet, Doctor of Economics

Valery Ilichuk, Doctor of Economics

Viktor Sadchykov, PhD student

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

RISK MINIMIZATION OF INNOVATIVE ACTIVITY IN THE SYSTEM OF IMPROVEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Розглянуто вплив ризиків інноваційної діяльності на економічну безпеку аграрних підприємств. Визначено категорії ризиків залежно від комбінації факторів, що призводять до загроз у процесі реалізації інноваційних проектів. Визначені шляхи мінімізації ризиків з метою підвищення економічної безпеки аграрних підприємств.

Ключові слова: аграрне виробництво, інноваційний проект, загрози, економічна безпека.

Рассмотрено влияние рисков инновационной деятельности на экономическую безопасность аграрных предприятий. Определены категории рисков в зависимости от комбинации факторов, приводящих к угрозам в процессе реализации инновационных проектов. Определены пути минимизации рисков с целью повышения экономической безопасности аграрных предприятий.

Ключевые слова: аграрное производство, инновационный проект, угрозы, экономическая безопасность.

Risks of innovation influence on economic security of agricultural enterprises are considered. Risk categories which based on a combination of factors that lead to threats in the implementation of innovative projects are identified. The ways to minimize risks in order to improve the economic security of agricultural enterprises are formed.

Key words: agricultural production, innovative design, threats, economic security.

Постановка проблеми. Невизначеність і непослідовність економічних реформ негативно відбивається на темпах розвитку національної економіки, конкурентоспроможності як вітчизняних підприємств, так і країни загалом. Особливо це відчувається в аграрному секторі економіки, де відсутня загальнонаціональна стратегія розвитку галузі, що зумовлює значні втрати інноваційно-технологічного і виробничого потенціалу аграрних підприємств, створює проблеми інноваційного оновлення їх основних засобів, знижує конкурентоспроможність аграрної продукції. Інноваційна діяльність є найбільш ризикованою, у порівнянні з іншими видами господарської діяльності аграрних підприємств, що посилюється специфікою аграрного виробництва. Звідси дослідження питань економічної безпеки аграрних підприємств за умов активізації інноваційних процесів в аграрній галузі набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження економічної безпеки підприємств, у розроблення методологічних підходів щодо управління ризиками та мінімізації загроз зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, як: О. Барановський, В. Бородюк, Т. Васильців, О. Власюк, В. Волошин, А. Гальчинський, Б. Губський, В. Геєць, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Л. Гончаренко, М. Федорова, В. Андрійчук, М. Дем'яненко, А. Чупіс та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте слід зазначити, що дослідження проблем забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств в умовах активізації інноваційних процесів в аграрній галузі як визначального чинника сталого розвитку ще не одержало достатнього теоретичного обґрунтування.

Мета статті. Головна мета цієї роботи полягає у виявленні ризиків інноваційної діяльності, їх аналізі та ідентифікації, розробленні заходів щодо мінімізації загроз у процесі реалізації інноваційних проектів як умови підвищення економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу. Ефективність інноваційної діяльності підприємств галузі рослинництва визначає темпи технологічного оновлення аграрного виробництва. Сучасні умови сталого економічного зростання аграрної сфери вимагають використання останніх досягнень науково-технічного прогресу, нарощування інноваційного потенціалу аграрних підприємств, залучення фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів в аграрній галузі.

Реалізація інноваційної моделі розвитку аграрного виробництва можлива за умов інноваційної стійкості підприємств галузі рослинництва, яка ґрунтується на відповідних складових (рис. 1).

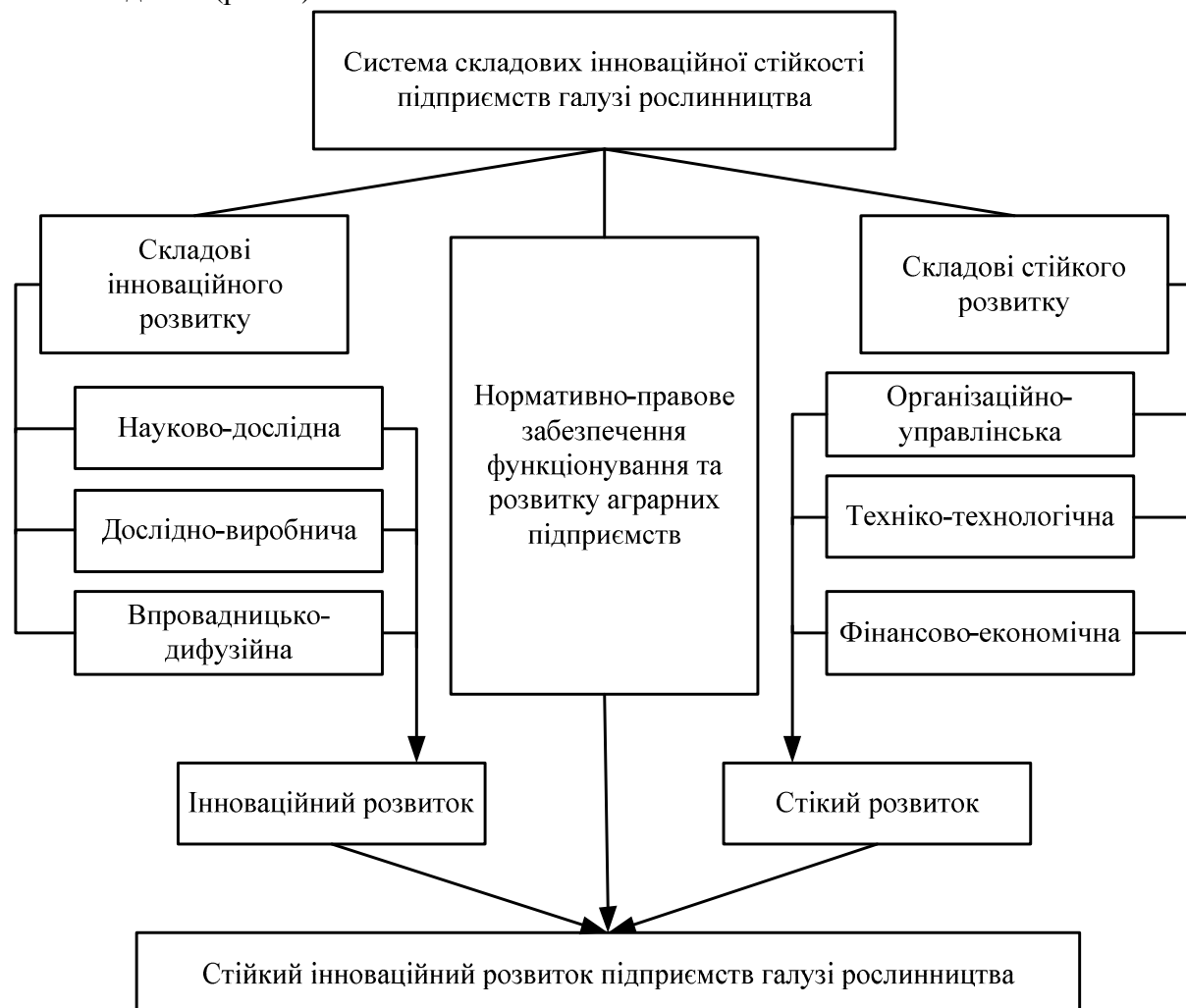

Рис. 1. Складові стійкого інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва

Оцінювання результатів функціонування і розвитку аграрних підприємств дозволяє визначити рівень їх інноваційної стійкості та характеризувати їх як інноваційно стійкі підприємства за умов нарощування ними інноваційного потенціалу, збільшення обсягів випуску і реалізації інноваційної продукції [1].

Стійкий інноваційний розвиток підприємств галузі рослинництва може бути забезпечений за умов мінімізації ризиків інноваційної діяльності.

Аналіз ризиків інноваційної діяльності здійснюється через проведення експертизи інноваційних проектів, яка полягає в тому, щоб оцінити всю наявну інформацію щодо ймовірних загроз та можливих втрат при реалізації інноваційного процесу. При цьому оцінюються можливі негативні наслідки помилок, зроблених у розрахунках, і намічаються шляхи їх подолання. Під ризиком у такому випадку прийнято розуміти потенційну, чисельно вимірювану можливість втрат при здійсненні проекту.

Аграрні підприємства повинні не просто ставити за мету інноваційний розвиток, а й відразу розставляти пріоритети і враховувати тип і масштаб впроваджуваних інноваційних аграрних технологій. Це пов'язано насамперед з проблемами інвестиційно-фінансового, організаційно-управлінського та виробничо-економічного забезпечення намічених планів, вирішення яких знижує рівень можливих ризиків інноваційної діяльності. Підприємствам галузі рослинництва доцільно з погляду мінімізації ризиків визначити свої інтереси і з самого початку уявляти, на які саме технології – нові або ті, які тільки поліпшують технологічний процес, спрямовувати свої зусилля [2].

Формуванню практичних методів реалізації довготермінових інноваційних завдань передують побудова стратегії інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва. Стратегію інноваційного розвитку доцільно визначати з врахуванням інноваційного клімату галузі та інноваційного потенціалу підприємства (рис. 2).

Інноваційний клімат галузі (ІКГ)	Високий	Перспектива стати лідером у сфері інноваційних досліджень і розробок	Перспектива розвитку інноваційної діяльності за сприянням факторів зовнішнього середовища
	Низький	Досягнення високих результатів в інноваційній сфері за рахунок використання внутрішніх ресурсів і можливостей	Успішна інноваційна діяльність можлива за умов докладання значних зусиль та прагнення протистояти конкурентам
		Високий	Низький
		Інноваційний потенціал підприємства (ІПП)	

Рис. 2. Матриця стратегічних перспектив інноваційного розвитку підприємства

Стратегія інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва враховує вплив багатьох чинників, сутність яких полягає в такому [3].

1. З посиленням значущості агроінновацій як чинника економічного зростання та розвитку виникає необхідність підвищення ролі і місця інноваційного менеджменту в управлінні аграрними підприємствами та виведенні процесів розроблення і реалізації продуктивних і технологічних нововведень на корпоративний рівень прийняття рішень. Це дозволяє враховувати технологічні можливості економічного зростання аграрних підприємств та мінімізувати ризики при розробленні стратегічної поведінки на ринку.

2. Для підвищення ефективності залучення інноваційних ідей у сферу аграрного виробництва, які сприяють впровадженню нових технологій у господарську діяльність і створенню на цій основі довгострокових переваг конкурентоспроможності, доцільно сформулювати і використовувати на практиці механізм інтеграції стратегічного управління та інноваційного менеджменту. Такий підхід дозволяє застосовувати принципи стратегічного управління у процесі інноваційного розвитку аграрних підприємств.

3. При проведенні оцінювання економічної ефективності інноваційних розробок та впровадження нових технологій важливо використовувати принципи стратегічного планування. Зокрема, здійснюють оцінювання: інноваційної поведінки, інноваційної активності, інноваційних стратегій, інноваційних проектів, інноваційного потенціалу, а також проводять аналіз інноваційного процесу.

4. Процес формування стратегії інноваційного розвитку аграрної галузі доцільно будувати з початковим урахуванням типу і масштабу нових агротехнологій.

Для підвищення ефективності інноваційної діяльності, зниження можливих втрат, внаслідок виникнення негативних явищ, дієвим заходом є розроблення та реалізація на підприємствах галузі рослинництва високоприбуткових інноваційних проектів.

За наявності декількох інноваційних проектів (інноваційного портфеля) узагальнююча процедура їх відбору для реалізації передбачає проходження певних «фільтрів» (пріоритетності, інвестиційної спроможності, ефективності та ризикованості), які дозволяють відібрати саме ті проекти, що забезпечують реалізацію інноваційної стратегії підприємства за умов достатньої ефективності та прийнятної ризикованості при використанні наявних або доступних інвестиційних ресурсів (рис. 3).

Виділяють такі основні проблеми підвищення фінансово-економічної безпеки аграрних підприємств, які суттєво впливають на визначення величини ризику інноваційної діяльності [4]:

- відсутність визначеності у виборі складових фінансово-економічної безпеки підприємства;
- наявність значних труднощів формалізованого опису динамічних властивостей підприємства з погляду забезпечення його фінансово-економічної безпеки у взаємозв'язку з діями дестабілізуючих факторів;
- труднощі з визначенням складу оціночних критеріїв складових фінансово-економічної безпеки;
- відсутність загальновизнаних вітчизняних методик оцінювання рівня складових фінансово-економічної безпеки підприємства, оскільки підходи, які здобули визнання у зарубіжній практиці, не завжди можна застосувати в умовах економіки України;
- відсутність методики комплексного оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства з урахуванням всіх її складових.

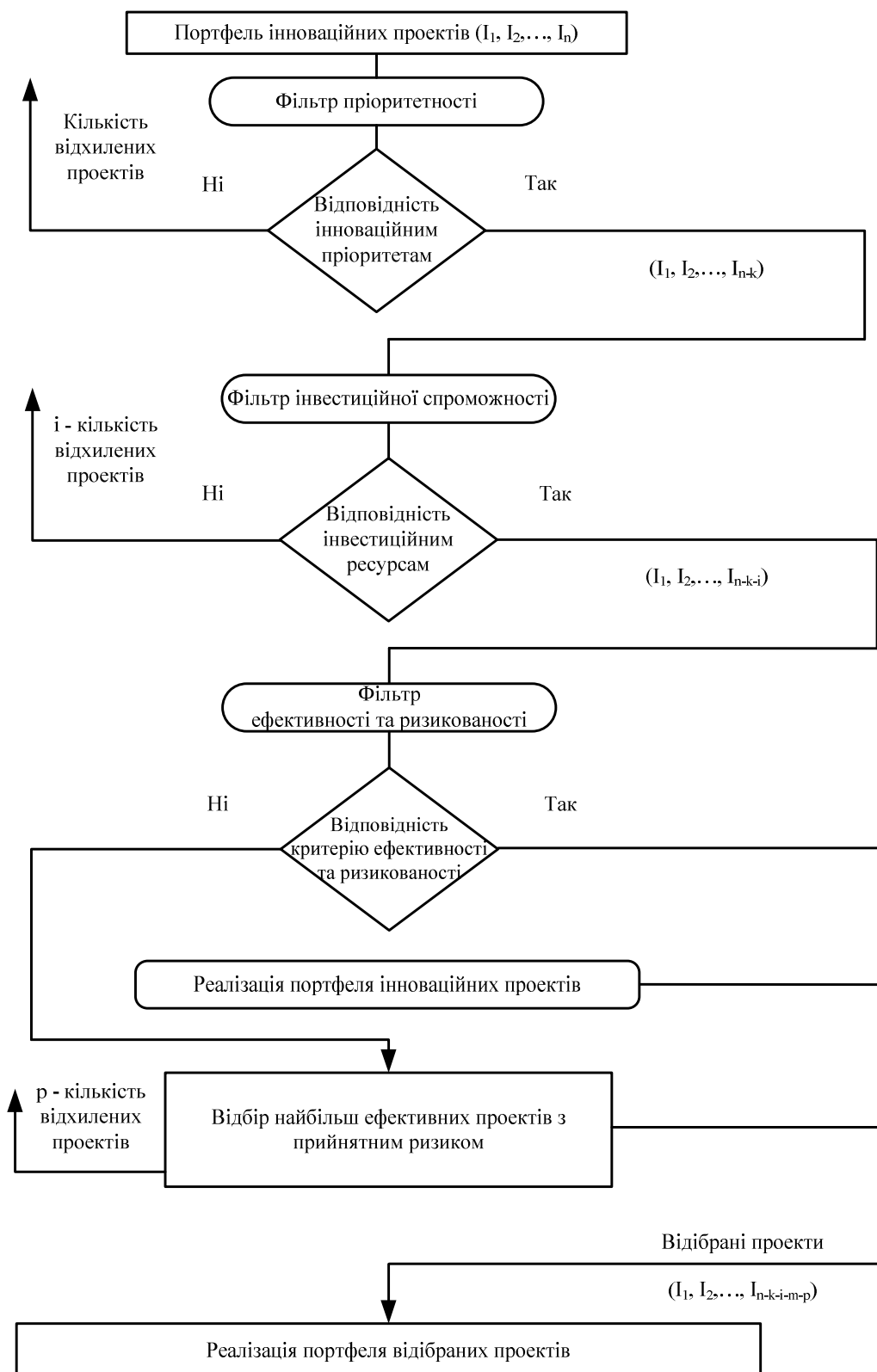

Рис. 3. Схема відбору інноваційних проектів для реалізації

Послідовність прийняття інвестиційних рішень щодо реалізації інноваційних проектів з процедурами їх обґрунтування за результатами аналізу економічної ефективності та ризикованості наведена на рис. 4.

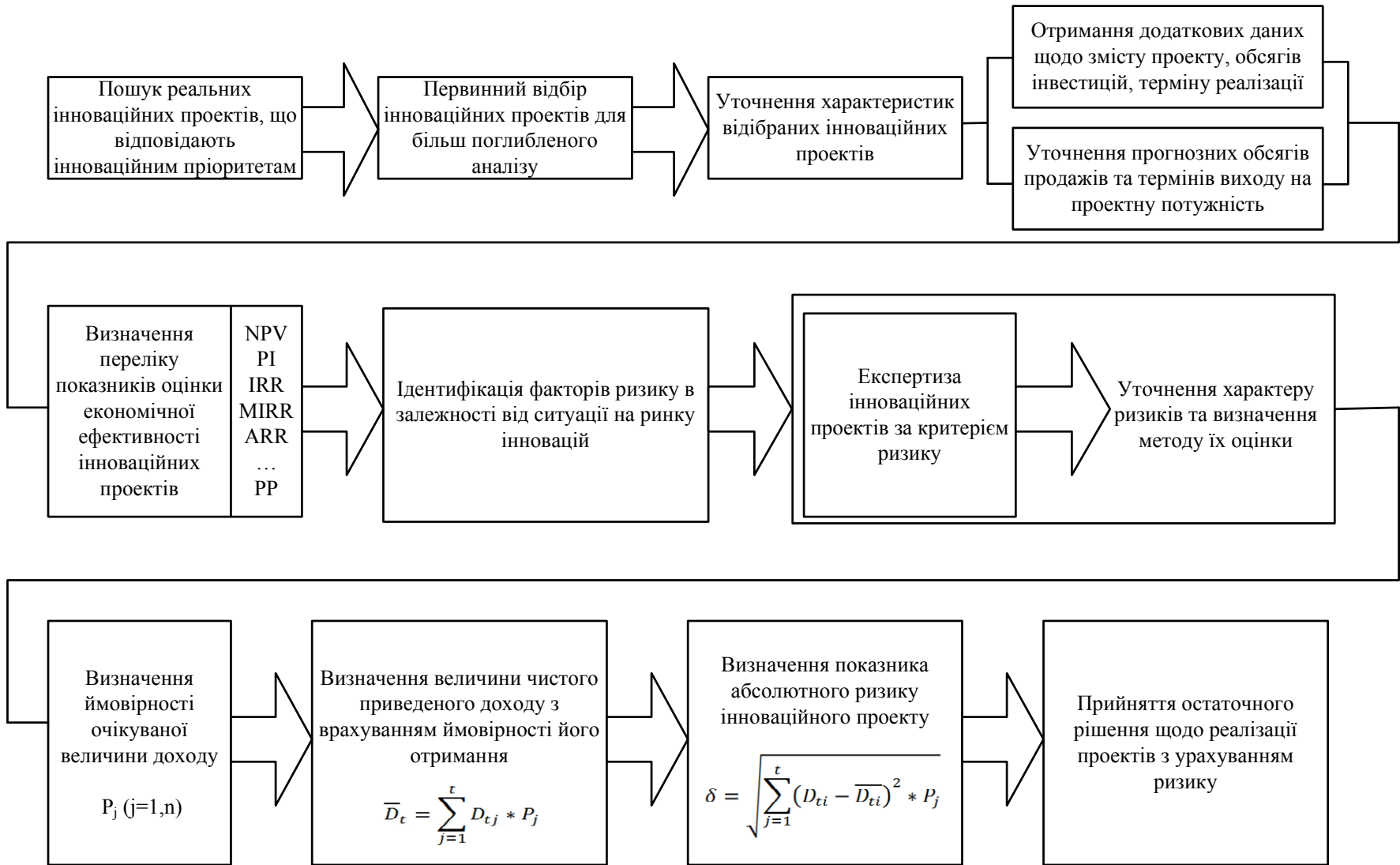

Рис. 4. Послідовність прийняття рішень щодо реалізації інноваційних проектів з урахуванням ризику

Інноваційна діяльність характеризується підвищеною ризикованістю на всіх етапах інноваційного процесу, що відбивається на економічній безпеці суб'єкта господарювання. Ризики викликаються наявними загрозами зовнішнього і внутрішнього середовища. Зовнішні ризики зумовлюються несприятливими змінами у митному й податковому законодавстві, розвитком інфляційних процесів, збільшенням банківських кредитних ставок, зниженням рівня платоспроможності споживачів і т. ін. [5].

Внутрішні ризики викликаються низьким кваліфікаційним рівнем працівників, відсутністю необхідної інформації при прийнятті управлінських рішень, невдалими маркетинговими програмами, страйками, розривом великих контрактів тощо.

У всіх випадках ризик пов'язаний з економічною безпекою підприємства, що виявляється в загрозі відхилення запланованих, очікуваних результатів від реально отриманих. Що стосується кінцевого етапу інноваційної діяльності, то ризик може виявлятися у тому, що на цьому ринку чи його окремому сегменті інноваційний товар не може бути реалізований у тих обсягах, які були розраховані на основі результатів маркетингових досліджень.

Ризики також пов'язані з впровадженням нових технологій, нових товарів, з виходом інноваційного товару на нові ринки [6].

Комбінація вказаних причин, що викликають ризики, призводить до різного рівня загроз, максимальна з яких визначається одночасною наявністю всіх факторів ризикової діяльності (табл.).

Таблиця

Ідентифікація факторів ризику інноваційної діяльності аграрних підприємств

Ситуація ризику при розробленні інноваційних проектів	Категорія ризику	Відсоткова ставка ймовірності успіху, %
	Відомий ринок Відома продукція <u>Нова технологія</u>	1 95
	<u>Новий ринок</u> Відома продукція Відома технологія	2 90
	Відомий ринок <u>Нова продукція</u> Відома технологія	3 85
	<u>Новий ринок</u> Відома продукція <u>Нова технологія</u>	4 80
	Відомий ринок <u>Нова продукція</u> <u>Нова технологія</u>	5 75
	<u>Новий ринок</u> <u>Нова продукція</u> Відома технологія	6 70
	<u>Новий ринок</u> <u>Нова продукція</u> <u>Нова технологія</u>	7 65

Як видно із табл., сполучення різних факторів інноваційності функціонування підприємства відбивається на ймовірності успіху кінцевого результату інноваційної діяльності і, відповідно, визначає категорію ризику.

Визначення категорії ризику, якому відповідає відсоткова ставка ймовірності успіху, здійснювалась експертним шляхом з урахуванням маркетингового підходу до просування та збуту інноваційної продукції.

Інноваційна діяльність визначається найбільшою ризикованістю порівняно з іншими видами діяльності, оскільки відсутня повна гарантія позитивного результату. Звідси інноваційна діяльність підприємств посилює ризикованість його функціонування, ймовірність втрат ресурсів, коштів і т. ін.

Всі ризики підприємства, які викликані інноваційною діяльністю, є особливим видом господарського ризику, негативно відбиваються на його фінансовому стані і викликають загрозу його фінансово-економічній безпеці.

Висновки і пропозиції. Підвищення конкурентоспроможності аграрної галузі можливо за умов впровадження інноваційної стратегії розвитку аграрних підприємств. Інноваційна стратегія покликана забезпечити технологічне переоснащення аграрних підприємств на основі останніх досягнень науково-технічного прогресу. Проте інноваційна діяльність є найбільш ризиковою у порівнянні з іншими видами діяльності суб'єктів господарювання і характеризується сукупністю ризиків різного походження, що виникають на всіх етапах інноваційного процесу.

Ризикова діяльність створює певну загрозу економічній безпеці підприємств, що потребує ретельного аналізу всіх факторів, що впливають на ефективність реалізації інноваційних проектів.

Критерієм економічної безпеки в умовах реалізації інноваційної моделі розвитку аграрних підприємств є достатнє інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності, що ґрунтується на власних фінансових ресурсах або ресурсах з мінімальною вартістю капіталу. Важливо також провести ретельний аналіз попиту на інноваційну продукцію, визначити стан конкурентного середовища ринків збуту.

Список використаних джерел

1. *Аграрний* сектор економіки України (стан, минуле і майбутнє) / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, М. М. Федорова. – К. : ННЦ “ІАЕ” УААН, 2009. – 800 с.
2. *Барановський О. І.* Фінансова безпека / О. І. Барановський. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
3. *Бланк І. А.* Управление финансовой безопасностью / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2004. – 784 с.
4. *Горячева К. С.* Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с.
5. *Гришова І. Ю.* Методичний інструментарій фінансового потенціалу переробних підприємств АПК. Актуальні питання розвитку сучасної економіки : колективна монографія. Ч. 2 / І. Ю. Гришова ; ред. О. О. Непочатенко, Ю. О. Нестерук. – Умань : Видавець «Сочинський», 2011. – С. 94–104.
6. *Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства : монографія* / А. В. Чупіс та ін. – Суми : Довкілля, 2001. – 404 с.